

életmód

EGÉSZSÉG, FITTSÉG, KELLEMS KÖZÉRZETI. Szerkeszti: NISS, JUDIT. E-mail: kornai.j@kornika.ro
XII. ÉVFOLYAM, 44. SZÁM, 2013. NOVEMBER 1-3., PÉNTEK – VASÁRNAP

A felsőoktatási rendszer megújításáról beszélt Kolozsváron Kornai János professzor

Úton az átfogó reformok felé

A felsőoktatási rendszer reformjának kérdéseiről beszélt Kolozsváron a közelműtban Kornai János, Magyarország legelismertebb Szechenyi-díjas közgazdátára, a Harvard Egyetemen emeritus professzora, a Budapesti Corvinus Egyetem tiszteletbeli emeritus professzora (kémpüinkön). A Babes–Bolyai Tudományegyetem Kozgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karának magyar intézete szervezte a Közgazdász Alumni Est elnevezésű rendezvényét, melynek célja az intézmény vén diákjaival való találkozás és párbeszéd volt. Az esemény alkalmat biztosított az egyetemi oktatók fejlesztésére vonatkozó hasznos visszajelzésekre is. Kornai János szamtalan könyvben és tanulmányában foglalkozott a szocialista rendszer és a poszt-szocialista átalakulás elemzésével. Mindazok, akik olvasták az írásait, tudják, hogy a társadalom egészét átfogó kérdések megközelítésére az általa „rendszerparadigmák” nevezett szemlélet, módszert alkalmazza. A rendszerparadigma tömören a következőket jelenti: a rendszer minden szerfáját, valamennyi dimenzióját együttesen kell megértenünk, fel kell fogjunk, hogy a rendszer különböző részei hogyan hatnak egymásra, milyen interakció van közöttük, és hogyan alakul ki a részek közötti függőség. Különösen fontos ez a szemlélet az egykor kommunista országokban lezajló rendszerátalakulásban. A figyelem középpontjába tipikusan rendszerparadigmikus „rejtvények” kerülnek: milyen legyen a transzfórmáció sebessége? Mi az átalakítási rendszabályok helyes sorrendje? Mennyiben hagyatkozhatunk spontán evolutív átalakulásra, és mennyiben kell aktívan, állami eszközökkel beavatkozni, a változtatásokat előmozdítani?

„Korszakított jöletti állam”

Kornai professzor elmondta, hogy bár a felsőoktatás reformjával mindenütt foglalkoznak, a poszt-szocialista államokban, ez a kérdés meg inkább sajátos, hiszen ezekben az országokban egy „korszakított jöletti állam” alakult ki, ahol az állam az adott erőforrásokhoz képest túl nagy kötelezettségeket vállalt. Véleménye szerint ez az általános kivétáson túl is igen fontos szempont, hiszen ezt a túlzott felelősséget, amit az állam magára vállalt, úgy kell szűkíteni, hogy közben a szolgáltatás minősége ne romoljon, sőt javuljon. Szeminte a felsőoktatási reformok teren is bizonyos értékek mentén kell elmozdulni. Az egyik szigorúan technokratikus elv a **társadalmi hasznosság**, hatékony-ság. Technokratikus nyelven ezt így fogalmazhatnánk: ha a fel-

sőoktatást mint egy nagyüzemet tekintjük, olyan jó minőségű „termék” (output) jöjjon ki, amelyre a felhasználó társadalom igényt tart, mégpedig minél kisebb ráfordítással (input). Egy másik elv: az **egyeti önmegvalósítás**, mely szerint a tudásra szomjas fiatalok megilletődve lépnek be az egyetem kapuján, és úgy gondolják, hogy önmaguknak tartoznak azzal, hogy tudást szerazzenek, ismerkednek a szakmával, a tudománnyal, keresik önmagukat. Egy további elv: az **egyenlőség**, vagyis a társadalmi szolidaritás, mely szerint aki anyagi szempontból kedvezőbb helyzetből indul, erkölcsileg köteles segíteni a rászorulókat.

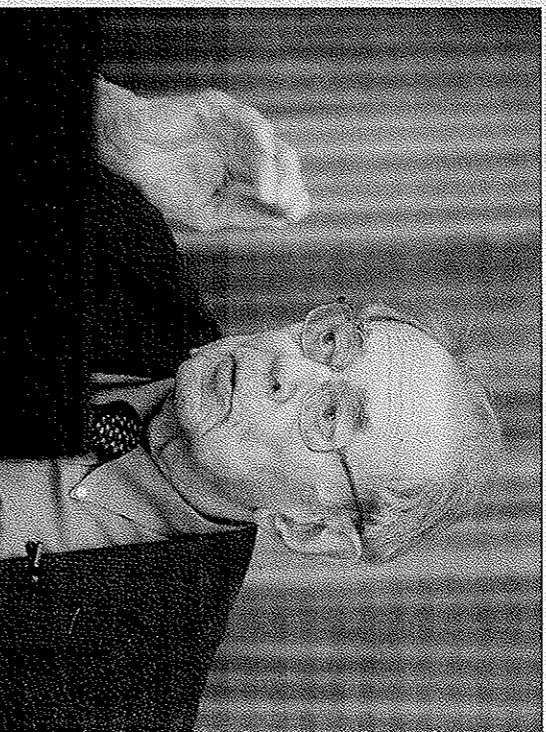
Jól átgondolt, átfogó reformok hiánya

Ezen elvek között természetesen konfliktus lehet. Csak kivételesen sikerül olyan rendszabályokat létrehozni, hogy mindegyik elvet egyszerre, azonos mértékben teljesítsük. Többnyire az egyik elv szerint előrelépés egy másik elv sérelmével jár együtt. Például egy hátrányos helyzetű fiatal tanítása számára, és ez erőforrásokkal fog elvenni másomnan. Ezért a szűken vett hatékonyság, a költségcsökkentés érdekében sokszor az megoldás szünetik, hogy egy-rébb és olcsóbb hagyjuk, hogy a hátrányos helyzetűek minimális iskolázottsággal szakkepzetlen munkások maradjanak, ami viszont ellentmond az esélyegyenlőség követelményének. Kornai János szerint sajnos a mai közepkelet-európai gyakorlatban nem lehet példát találni jól átgondolt, „átfogó reformokra”. Sok arog-tónzés, az egymásnak ellentmondó rendszabályozás. A politikusok nagy része nem vállalja a döntési mögött meghúzódó értékváltszás bemutatását, pedig sokkal kívánatosabb lenne a transzparencia ezen a területen is.

Az egyén szuverenitásának fontossága

Kornai professzor a felsorolt elvek közül az **egyeti szuverenitást** különleges fontosságtú etikai posztulatunként kezeli. Értékrendjében az egyéni szuverenitás és autonómia olyan értékek, amelyek nincsenek alárendelve a kollektív társadalmi hasznosság értékének. Egy jól működő demokrátiikus társadalomban az embernek kell, hogy legyen joga és lehetősége megvalósítani önmagát: kell, hogy legyen joga arról dönteni, mit kezdjen az életével mindaddig, amíg másnak kárt nem okoz a választásával. Ugyanakkor Kornai János felhívja a figyelmet arra is, hogy ez a válasz-

„Fontos, hogy a felsőoktatás a hallgatókat rugalmas alkalmazkodásra, az esetleg szükséges pályamódosítások hatékony megvalósítására, tudásuk állandó felrfrítésére nevelje. Tanítsa meg a hallgatókat a problémákat mélyen és nem felületesen elemezni, kérdéseket feltenni.”

tási jog felelősséggel is jár, vagyis nem hve a „polyautasságnak”. Ez a felsőoktatásra vonatkoztatva többek között azt is jelenti, hogy a fiatalok meg kell tanulják, hogy ha igénybe veszik a felsőoktatást, e szolgáltatásért fizetnie kell valamilyen formában – a professzor a tandíjat hve. Meg kell adni a választási lehetőséget a diákoknak, de ugyanakkor felelősségre is kell nevelni őket. Tehát az **egyeti felelőség** elvet az egyéni szuverenitást kiegészítő, komplementer elvnek tekintik.

Meg kell fizetni a tandíjat

A fizetésnek pedig sokféle alternatív forrás lehet. Az első a család hozzájárulása, amihhez szükséges, hogy a család hosszu meg-előző időszakban fel tudjon készülni, tehát egy ilyen intézkedést nem szabad egyik napról a másikkra bervezetni. Egy másik lehetőség az, ha a diák maga **dolgozik**, és keresményéből fizet, vagy ha az egyetemi hallgató **diákhitelt** vesz fel. Ugyanakkor, az **állandó ösztöndíjjal** járulhat hozzá a költségek finanszírozásához, ami a rászorulóknak és szorgalmasan tanulóknak igenis jár. Ezeket kivül lehetőségek forrásaként lehetnek még: **az üzleti világ vagy alapítványok által szolgáltatott ösztöndíjak** is. Ez az őtfele forma nem zárja ki egymást, kettő vagy több párhuzamosan is igénybe vehető egy-egy hallgatónál. Így vagy amugy, de a tandíjat meg kell fizetni.

A pályaválasztás felelőssége

A beszélgetés során Kornai professzor felelősségre intett a pályaválasztás területén is. A munkaerőpiac – mint minden más piaci szegmens – tele van piaci kudarcokkal és tökéletlenségekkel. Eppen ezért igen nehezen jelezhető előre hosszu, 10–15 éves távon a jövendő munkaerő-kereslet. Irreális arra számítani, hogy az állami szerverek előre meg tudják mondani a számszerűen, melyik szakmából hanyi főt kell kiképezni. Elkerülhetetlen némi sűrűlódás az egyetemenk munkaerő-kibocsátá-

A kertészkedés a hosszú élet titka

hosszabb életet hozta össze. A függésbe a kerti munkát, illetve a ház körüli teendők elvégzését egy svéd tanulmány, amelyet a *British Journal of Sports Medicine* című folyóiratban közöltek.

A tanulmány szerint az idősöb-bek számára nehezséget jelenthet az erőteljes tesztmozgás, ám a mostani eredmények szerint mar az ülő életmód elkerülése is életmentőnek bizonyulhat esetükben. A stockholmi Karolinska Egyetemi Körház kutatói szerint az idősöb-bek hajlamosak több időt tölve tölteni és kevesebbet mozogni, mint más korosztályok tagjai. A kutatók most olyan mérsékeltlen aktív – az ülés és a teljes erőbedobással végzett tesztmozgás közötti – tevékenységek jötejkony hatását vizsgálják, mint az autójavítás, a háztartási teendők, a fűnyírás, a földi szeder leszedése és a vadászat. Az eredmények azt mutatták, hogy a napi szinten aktívabb embereknél volt a legalacsonyabb a szívnyórtalom kockázata, de a „semmit nem csinálókhoz” képest azon résztvevőknél is alacsonyabb volt a kockázat mértéke, akik nem végeztek ugyan tesztelést, de öszsességben aktív életet éltek. ■

Örökletesek lehetnek a magatartászavarok

Sok szülőt aggasztja, hogy gyermeke rossz magaviselete saját nevelési hibáiból fakad, a legújabb kutatás szerint azonban néhány gyerek genetikailag hajlamos a magatartászavarokra. Az Oregoni Állami Egyetem kutatói kimutatták, hogy bizonyos gyerekek azért mutatnak gyenge önműrmatot és dühkezeltési problémákat óvodai környezetben, mert a szüleitől örökölték ezeket a tulajdonságokat. A kutatók úgy vélik, hogy néhány gyermek esetében a genetikai határozza meg, hogy jól vagy rosszul viselkedik az óvodában.

Az *International Journal of Behavioral Development* szaklapban közzétett kutatás adatai ből kiderült, hogy azoknak a szülőknek, akik maguk is a negatív érzelmek magas szintjével és gyenge önkontrollal rendelkeznek, nagyobb valószínűséggel van olyan gyerekük, akik magatartási zavarokkal küzd. A szakértők örökre fogadott gyermekeket is vizsgáltak és összefüggést mutattak ki viselkedésük és a vér szerinti szülei tulajdonságai között annak ellenére, hogy nevelőszülei nevelték őket. „Kutatásunk segít megmagyarázni, miért küzdenek egyes gyerekek jobban a nagyobb csoportokkal és a gyakoribb társas érintkezéssel. Ez valószínűleg nem a tanár vagy a szülő hibája, hanem küzdelmük a biológiával magyarázható” – vélik a kutatók. ■

A szerző a Babes–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karának tanársegéde